

کتاب و کتاب‌پژوهشی*

پایرگ (۳)

جواد بشری

۱۸. مطلع العاشقین، جنگی ارزشمند از سده دهم ق

در مقدمه آقای دکتر محسن کیانی (میرا) بر مجموعه آثار شرف الدین رامی^۱ مطلبی دیده می‌شود که پس از نقل به اصلاح آن و عرضه اطلاعات تازه‌ای پیرامونش می‌پردازم، ایشان نوشته‌اند:

«همچنین از اشعاری که درباره زیبایی‌های اندام خوب رویان سروده شده مفردات ایساتی انتخاب و از آنها جنگ‌ها و مجموعه‌هایی جمع‌آوری و تدوین گردیده است [ادامه مطلب از پاورقی:] رساله‌ای با عنوان «مطلع العاشقین» همانند کتاب انیس العشاق در ۴۸ باب تنظیم و نسخه‌ای از این رساله به سال ۹۵۲ تحریر شده و گه‌گاه نام شاعر نیز در کنار بیت نوشته شده است. فیلم و عکس این نسخه به شماره ف ۲۰۱۶، عکس ۴۸۸۵ در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران موجود است.»

از این نوشته برمی‌آید که مطلع العاشقین نیز چون انیس العشاق رامی در وصف اعضای معشوق باشد، حال آنکه اصلاً چنین نیست. این مجموعه شعری به ترتیب موضوعی تدوین شده و در آن مطلع اشعار شاعران مختلفی، گویا بیشتر از سده دهم ذیل هر باب آمده است.^۲

در این مختصر بر آنم که پس از بحثی پیرامون نسخه‌های شناخته شده اثر به ذکر نام جامع و نیز فهرست ابواب آن از روی تنها تصویر در دسترس کتاب - که ناقص هم هست - پردازم. اینجا اعلام می‌کنم که مجموعه حاضر ارزش خاصی در میان سفینه‌های شعری عصر صفوی دارد و اگر کسی توان گردآوری

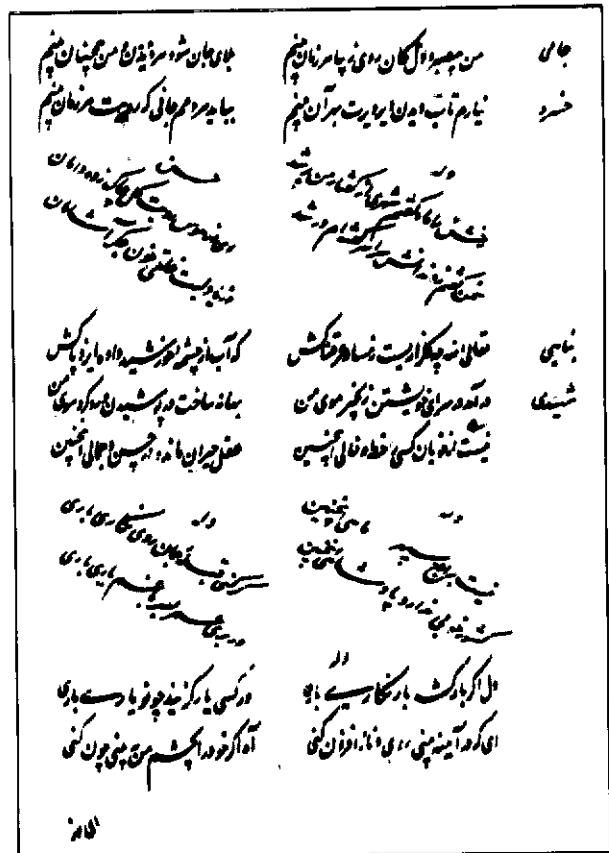
عکس دستنویس‌های آن را دارد، این رساله هم درخور تحقیق و انتشار است و هم می‌توان آن را به عنوان کاری دانشگاهی در مجامع آکادمیک عرضه کرد. اما دستنویس‌های آن:

- کهن‌ترین نسخه شناخته شده، از آن کتابخانه ملی اتریش است به شماره Mixt. 1015 که جزو مجموعه‌ای است از سده دهم ق با مهری بیضی با تاریخ ۹۵۴ ق. جزء اول این مجموعه، «بوستان خیال» اثر بکتاش قلی ابدال رومی است که آن نیز مانند مطلع العاشقین، لیستی از مطلع‌های اشعار شاعران مختلف را به دست می‌دهد با این تفاوت که مطلع العاشقین ترتیب موضوعی دارد، ولی بوستان خیال^۳ ترتیب الفبایی به سبک سفینه‌های «ردایف الاشعار».

- نسخه دوم دستنویس کتابخانه‌ای در یوگسلاوی است که

* تقدیم به استاد دکتر سید محمود مرعشی نجفی

۱. شرف الدین محمد بن حسن رامی، انیس العشاق و چند اثر دیگر ...، به اهتمام دکتر محسن کیانی (میرا)، ص ۲۹ (چاپ اول، روزنه)، ۱۳۷۶.
۲. عنوان اثر هم گویای این است که مجموعه حاضر از مطلع‌های اشعار سرایندگان مختلف ترتیب یافته است. به جز این تصویر چند صفحه از نسخه یوگسلاوی نیز که در اختیار من است، فقط شامل مطلع اشعار است که بعضاً نام سراینده‌اش نیز در کنار مطلع آمده است.
۳. ایرج افشار، فهرست دست‌نویس‌های فارسی در کتابخانه ملی اتریش و آرشیو دولتی اتریش در وین، ص ۱۰۵ و ۱۴۲ (مؤسسه نشر فهرستگان - فرهنگستان علوم اتریش، ۱۳۸۲ ش/۲۰۰۳ م).
۴. مشخصات چاپی این سفینه ارزشمند عبارت است از: بکتاش قلی ابدال رومی، بوستان خیال (مجموعه‌ای ابتکاری از غزل‌های ترکیبی ۴۰۰ شاعر)، محمدعلی کرشا، نیاوندی، چاپ اول، قم، تابستان ۱۳۷۶.



تصویر چند صفحه آن به همراه نمونه هایی از کتاب های خطی چند کتابخانه آن کشور در میکرو فیلم ۲۰۱۶ کتابخانه مرکزی نگهداری می شود. ۵ چنان که اشاره شد این میکرو فیلم فقط چند صفحه از مطلع العاشقین را دارد که در فهرست دانش پژوه به دلیل موجود نبودن عکس صفحه اول آن «مضامین الشعرا» عنوان گرفته است. بر من معلوم نیست که آقای کیانی از چه طریق عنوان کتاب را از روی همین میکرو فیلم یافته و تاریخ تحریرش را ۹۵۲ ق دانسته اند.

من عکس اوراق مربوط به مطلع العاشقین را از میکرو فیلم یاد شده تهیه کرده ام که در ادامه مقداری از آن را خواهم آورد.

نسخه سوم جزو گنجینه نفیس عبدالحسین بیات بوده که از سر نوشت آن اطلاعی در دست نیست. ۶ این نسخه در مجموعه ای بوده شامل بوستان (/ بوستان) خیال که پس از مطلع العاشقین قرار داشته، به خط نستعلیق پیر محمد کاتب، مورخ ۹۷۷ ق. نوشته گلچین معانی درباره اثر چنین است:

۱۱. مطلع العاشقین: تألیف حسین حسینی طیبی در چهل و شش باب و هر باب در یک موضوع، نام گوینده هر مطلع در مقابل آن نوشته شده، یک سر لوح و یک مجلس تصویر هم دارد... ۷

پس نسخه بیات به جای چهل و هشت باب، چهل و شش

باب داشته است. درباره نام جامع سفینه باید گفت از نسخه یوگسلاوی که چیزی مشخص نیست، زیرا برگ اول آن یاد در میکرو فیلم موجود نیست یا از اصل نسخه افتاده است، ولی در دو نسخه وین و بیات نام او به ترتیب «حسین الحسن الطیبی» و «حسین حسینی طیبی» ثبت شده است. در اینجا مقداری از آغاز کتاب را به نقل از فهرست استاد افشار می آورم:

«بسم الله... سپاس بی قیاس قادری را که دل عاشقان بی طالع را مطلع انوار معشوقان خورشید طلعت گردانید... اما بعد، فقیر غریب بی بضاعت حسین الحسن الطیبی را قدری از اشعار و ابیات متقدمین و متأخرین بر خاطر پریشان بود... بعضی از آن بر ورقی چند ثبت باید نمود... و مطلع العاشقین نام نهاده شد...» (ص ۱۰۵).

در انتها پس از نقل عناوین ابواب کتاب از نسخه یوگسلاوی (میکرو فیلم ۲۰۱۶ دانشگاه تهران) تصویر دو صفحه از آن را تقدیم می کنم. در صفحه آغاز باب اول ابیات فارسی مشکول شده است و به نظر می رسد نسخه در ممالک غیر فارسی زبان (شاید ترک زبان که مسقط الرأس نسخه نیز همان جاست؛ یوگسلاوی) کتابت یا نگهداری می شده. نام چند شاعری هم که از خلال این تصاویر به دست می آید چنین است: کمال [خجندی]، ریاضی [سمرقندی]، والهی [قمی]، سیفی، جامی، خسرو [دهلوی]، بنائی [هروی] و شهیدی [قمی].

اما عنوان های ابواب کتاب: باب اول، در صفت روی [به نقل از صفحه سوم نسخه که باب اول آغاز می شود]...؛ باب [دوازدهم]، در صفت قد و میان؛ باب سیزدهم، در صفت یار و دوست؛ باب چهاردهم، در صفت کله؛ باب پانزدهم، در

۵. محمدتقی دانش پژوه، فهرست میکرو فیلم های کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، ۶۳۷، (تهران، ۱۳۴۸).

۶. برخی از نسخه های عبدالحسین بیات (م خرداد ۱۳۴۷) نخست در مقاله احمد گلچین معانی با عنوان «فهرست قسمتی از کتب خطی کتابخانه مرحوم عبدالحسین بیات»، در نشریه نسخه های خطی (دفتر ششم، ص ۶۳-۱۱۷) معرفی شد که مطلع العاشقین نیز در همین مقاله آمده است. پس از درگذشت وی، مقداری از نسخه های او به کتابخانه انجمن آثار ملی سابق (انجمن آثار و مفاخر فرهنگی فعلی) منتقل شد که در همان نشریه (دفتر هفتم، ص ۱-۶) ذکر آن آمده است که البته مطلع العاشقین جزو آنها نیست. در میان چند نسخه دیگر کتابخانه بیات که به کتابخانه آیه الله العظمی مرعشی (ره) راه یافته (مثل کلیات سعدی و خمسه نظامی او از سال ۷۷۶ ق) یا در کتاب های دیگر مجموعه داران کشورمان، به کتاب مورد بحث برخورده ام.

۷. نسخه های خطی، دفتر ششم، ص ۱۶۶ احمد منزوی، فهرست نسخه های خطی فارسی، ج ۴، ۳۲۱۳. استاد منزوی فقط از همین نسخه خبر داده است.

۱۹. نسخه دیوان کمال خجندی متعلق به عباس بهنیا

استاد ایرج افشار در مجله راهنمای کتاب (جلد ۲۱، ص ۶۹۵) چهار دستنویس نسبتاً مهم را که نزد عباس بهنیا، دبیر فاضل و اهل تحقیق کاشانی و عضو انجمن ادبی صبای کاشان نگهداری می شده، به اختصار معرفی کرده اند. ۸. جزو آن مجموعه، دیوانی از کمال خجندی معرفی شده که به خط کاتبی «حافظ» نام است به تاریخ ۸۵۷ ق.

پس از انتشار جلد سوم از فهرس نسخه های خطی مرکز احیاء میراث اسلامی به نسخه ای از دیوان کمال خجندی برخوردیم که به شماره ۸۵۱ در آن مرکز نگهداری می شود (ج ۳، ص ۶۴-۶۷). در فهرست در بیان ویژگی های نسخه شناسی دستنویس می خوانیم: «تستعلیق، حافظ، سال ۸۵۷، عناوین شنگرف، جلد روغنی، حواشی آن فرازهایی از ده های ختم قرآن نوشته شده و گویا جلد قرآنی بوده که به این دیوان گذاشته اند. ۱۸۳ گ، ۱۸ س، ۱۷×۱۱ سم» (ص ۶۷).

اگرچه در این بخش به مهر تملک عباس بهنیا بر روی نسخه اشاره ای نشده است، اما تصویر آغاز و انجام دستنویس که در فهرست عرضه شده، این مهر را به خوبی نشان می دهد. پس نسخه دیوان کمال مجموعه بهنیا اکنون در مرکز احیاء نگهداری می شود. من تصویری از این نسخه را در اختیار دارم.

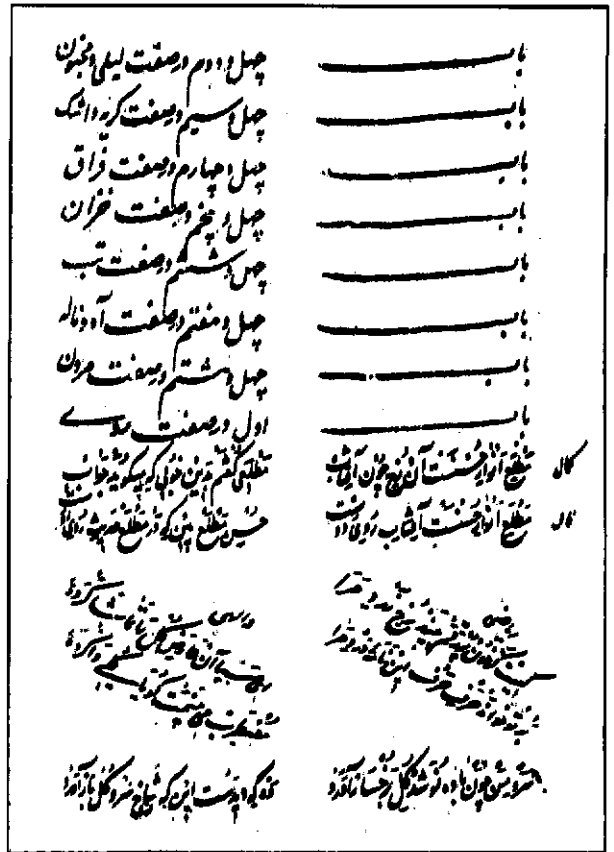
۲۰. فرس نامه ای به فارسی از سده ششم ق

در فهرستی که آقای رحیم قاسمی بر کتابخانه یکی از نوادگان علامه میرزا محمدباقر چهارسوقی (معروف به اروضاتی)، به دلیل تألیف روضات الجنات، آقای سیداحمد روضاتی نوشته است به نسخه ای برخوردیم که اگر اطلاعات عرضه شده در معرفی آن درست باشد، باید آن را کشف مهمی قلمداد کرد و از اینکه چنین متنی از حوادث روزگار جان به در برده، خدا را بایست شکر گزار بود.

نسخه شماره ۸۳ کتابخانه مزبور مجموعه ای است مورخ ربیع الاول ۱۱۱۲ ق به خط «ابن میر حیدر، علام [ظ: غلام]

۸. از مجموعه عباس بهنیا، جز این چهار مورد، چهار نسخه دیگر نیز در میراث اسلامی ایران (ج ۵، ص ۶۱۳) در مقاله استاد ایرج افشار معرفی شده است. همین مقاله ایشان در جلد سی ام فرهنگ ایران زمین تجدید چاپ شد. از لحن نوشته استاد افشار در راهنمای کتاب برمی آید که او بیش از این تعداد، نسخه داشته است. نیز رک: هادی شریفی، گنجینه های دست نویس های اسلامی در ایران، ترجمه تصحیحات و افزوده ها: احمد رضا رحیمی ریس، ص ۱۰۳ (نشر فهرستگان).

۹. رحیم قاسمی، فهرست نسخه های خطی کتابخانه سید احمد روضاتی، ص ۵۸ (مجمع ذخائر اسلامی، قم، ۱۳۸۵). متأسفانه هنوز عکسی از این مجموعه تهیه نشده تا با بررسی آن اطلاعات بیشتری عرضه شود.



صفت نرگس؛ باب شانزدهم، در صفت بهار و گل؛ باب هفدهم، در صفت لاله؛ باب هجدهم، در صفت سرو؛ باب نوزدهم، در صفت شب؛ باب بیستم، در صفت شمع و پروانه؛ باب بیست و یکم، در صفت می و ساقی؛ باب بیست و دوم، در صفت آتش؛ باب بیست و سیم، در صفت حمام؛ باب بیست و چهارم، در صفت هلال و ماه؛ باب بیست و پنجم، در صفت روزه؛ باب بیست و ششم، در صفت عید؛ باب بیست و هفتم، در صفت در و لعل؛ باب بیست و هشتم، در صفت ... و نعل؛ باب بیست و نهم، در صفت تیر و کمان؛ باب سی و یکم، در صفت ...؛ باب سی و یکم، در صفت ...؛ باب سی و دوم، در صفت ...؛ باب سی و سیوم، در صفت تیغ؛ باب سی و چهارم، در صفت کیوتر؛ باب سی و پنجم، در صفت سمند؛ باب سی و ششم، در صفت خنگ [اصل: بی نقطه]؛ باب سی و هفتم، در صفت رقیب؛ باب سی و هشتم، در صفت خاک؛ باب سی و نهم، در صفت کوی؛ باب چهلم، در صفت سنگ؛ باب چهلم و یکم، در صفت فرهاد و شیرین؛ باب چهلم و دوم، در صفت لیلی و مجنون؛ باب چهلم و سیم، در صفت گریه و اشک؛ باب چهلم و چهارم، در صفت فراق؛ باب چهلم و پنجم، در صفت خزان؛ باب چهلم و ششم، در صفت تب؛ باب چهلم و هفتم، در صفت آه و ناله؛ باب چهلم و هشتم، در صفت مردن.

نگار و کتاب پژوهش، بهار ۱۳۸۶

الحسینی الکااشانی الکاتب^{۱۰} به فارسی شامل دو بخش، هر دو به فارسی در موضوع اسب شناسی^{۱۱} بخش اول که عنوان «فرس نامه» گرفته، دیباچه اش افتاده و ناشناس مانده است، اما بخش دوم «خلاصه درر المقتبس فی اوصاف الفرس» نام دارد که در توضیح آن می خوانیم: «اصل کتاب از احمد بن حسن احنف است که به عربی بوده و طاهر بن محمد بحری در تاریخ سنه ۵۲۰ آن را به فارسی ترجمه کرده است».

در مشخصات نسخه شناسی اثر، تعداد برگ ها نیامده تا حجم آن را بدانیم. در هر حال این متن را باید فوق العاده ارزشمند تلقی کرد و ضروری است کسانی که بدان دسترسی دارند، اطلاعات کامل تری از آن عرضه کنند و آن را به دست تحقیق و انتشار بسپارند.

در مورد کهن ترین نمونه های فرسنامه ها باید به این منابع رجوع شود: احمد منزوی، فهرستواره کتاب های فارسی، جلد ۵؛ حسن تاج بخش، تاریخ دامپزشکی و پزشکی ایران، دو جلد؛ نادر کریمیان سردشتی، اسب نامه های فارسی، سازمان میراث فرهنگی کشور، تهران، ۱۳۷۹؛ مدخل «فرس نامه» در دائرة المعارف ایرانیکا از استاد ایرج افشار؛ فرانسیس ریشار، «فرسنامه ای فارسی» مورخ ۵۵۵ ق نسخه خطی کتابخانه ملی پاریس، ترجمه هوشنگ اعلم، نامه بهارستان، سال اول، شماره ۲ (مسلسل ۲)، ص ۷۱-۷۴؛ نادر مطلبی کاشانی، «دو تکمله بر دو مقاله»، نامه بهارستان، سال دوم، شماره ۲ (مسلسل ۴)، ص ۱۹۶ (در این نوشته از وجود نسخه دیگری از فرسنامه قرن ششمی معرفی شده در مقاله ریشار آگاهی داده و از تصحیح و احتمال نشر آن خبر داده شده است)؛ مقاله من با عنوان «معرفی جنگ ۸۲۴۷ کتابخانه آیه الله العظمی مرعشی»، زیر چاپ در فصلنامه شهاب که معرفی کهن ترین نسخه ترجمه فرس نامه ارسطوست، کتابت شده در قرن نهم ق که جز نسخه های معرفی شده در پاورقی آن باید از نسخه ای دیگر از آن ترجمه خبر داد که اخیراً نصیب شده است.

فرهنگی کنونی) منتقل گردیده. ^{۱۱} چون این دیوان را به عنوان رساله دانشگاهی تصحیح کرده اند، در اینجا از نسخه ای دیگر یاد می کنم که از محل نگهداری اش البته اطلاعی در دست نیست. نسخه مزبور که ۷۵ برگ دارد و گویا کامل تر از نسخه بیات باشد (چون نسخه بیات فقط شامل غزلیات است)، به خط نستعلیق حاجی یادگار پسر رکاب زن لاهیجانی به تاریخ شبیه صفر ۸۴۴ گیلی (۲) می باشد. دانش پژوه ذیل مقاله «نسخه های خطی در نمایشگاه هاراسویس» که در مجله راهنمای کتاب (سال ۲۰، ص ۴۵۶) منتشر شد گزارشی از این نسخه ارائه داده است. وی درباره این نمایشگاه نوشته است:

«بنیاد هاراسویس در سال گذشته که کنگره تحقیقات ایرانی در دانشگاه ملی در سال ۱۳۵۵ برگزار شده بود، سی و هفت کتاب در سی و هشت نسخه خطی به نمایش گذاشته بود و می خواست که آنها را در آنجا به فروش برساند. فروشنده فهرستی به انگلیسی از آنها داشته و نشان داده بوده است. من این فهرست را خواندم و خود نسخه ها را هم دیدم و اینک آنها را در اینجا می شناسانم تا مگر کسی را سودمند آید» (ص ۴۵۳). چنان که گذشت از سرنوشت این نسخه اطلاعی ندارم.

۲۲. از گنجینه اوحد مستوفی

از منابع تذکره ای برمی آید که خواجه فخرالدین اوحدی مستوفی سبزواری را یک هزار جلد کتاب از عربی و فارسی و غیر ذلک بوده که آنها را «به خط مبارک خود اصلاح و تنقیه و مقابله نموده». ^{۱۲} این دانشمند و شاعر عصر تیموری که از اعیان سبزواری و از خاندان مستوفیان آن شهر به شمار می رفته، به قول دولتشاه «حکیمی صاحب فضل بوده و در فنون علوم صاحب وقوف، به تخصیص در علم نجوم و احکام که در این فن به روزگار خود نظیر نداشت و در علم شعر و شاعری سرآمد عصر بود و در خط و انشا و استیفا و طب و تواریخ مشار الیه مستعدی به جامعیت او به روزگار نبود». ^{۱۳} شرح احوال او را به جز

۱۰. نخستین بار گلچین معانی در فهرست آستان قدس به مناسبت، از این نسخه یاد کرده است، رک: احمد گلچین معانی، فهرست کتب خطی کتابخانه آستان قدس رضوی، ج ۷، ص ۲۱۲ (مشهد، ۱۳۴۶) نیز دیده شده: احمد منزوی، فهرست نسخه های خطی فارسی، ج ۳، ص ۲۳۳۳؛ نشریه نسخه های خطی، دفتر ۶، ص ۶۹-۷۱.

۱۱. نشریه نسخه های خطی، دفتر هفتم، ج ۱۳ میکرو فیلمی نیز به شماره ۵۸۲۷ از این نسخه در دانشگاه تهران نگهداری می شود. رک: محسن کیانی، انیس العشاق، ص ۱۱۱، (روزنه، تهران).

۱۲. دولتشاه سمرقندی، تذکره الشعراء.

۱۳. همان.

۲۱. دستنویسی دیگر از دیوان رضا سبزواری

شرف الدین رضا سبزواری شاعر سده نهم ق است که از سادات عریضی سبزواری بوده و در زمان شاهرخ در سبزواری مأموریت دیوانی داشته است (تاریخ نظم و ذر، ج ۱، ص ۳۰۵ و ج ۲، ص ۷۹۶؛ فرهنگ سخنوران، ج ۱، ص ۳۸۱). از دیوان او نسخه ای به تاریخ ۸۳۴ ق می شناسیم که پیش از این در کتابخانه عبدالحسین بیات نگهداری می شد^۱ و پس از درگذشت وی به کتابخانه انجمن آثار ملی (انجمن آثار و مفاخر

۲۳. نسخه‌ای دیگر از تذکره خیرالبیان

تذکره خیرالبیان از تذکره‌های به واقع ارزشمند عصر صفوی است که با وجود نیاز فراوان محققین بدان همچنان چاپ نشده باقی مانده است. مؤلف این تذکره - که از نخستین‌های عصر صفوی در حوزه تراجم احوال شاعران به شمار می‌رود - ملک شاه حسین سیستانی متخلص به هادی و از ملازمان شاه عباس صفوی است که کتاب دیگر وی یعنی احیاء الملوک در تاریخ سیستان را استاد منوچهر ستوده تصحیح کرده است. خیامپور در تدوین «فرهنگ سخنوران» از خیرالبیان با هلاکت اختصاری «هادی» استفاده کرده و ما امروز در مراجعه به آن احوال برخی از شعرا از جمله تعدادی از قدما را منحصراً با رمز «هادی» که همان خیرالبیان باشد می‌یابیم. از این تذکره ارزشمند نسخه‌ای در کتابخانه مجلس شورای اسلامی به شماره ۹۲۳ نگهداری می‌شود که قبلاً از آن مجموعه دار معروف، فخرالدین نصیری بوده است. نصیری برای نسخه خود فهرستی تنظیم کرده بود تا استفاده از آن ساده‌تر شود. بعدها استاد عبدالحسین حائری نیز فهرست بسیار دقیقی از مدخل‌های خیرالبیان تهیه کردند که در ضمیمه چاپ دوم فهرست جلد سوم مجلس منتشر شد (ابن یوسف شیرازی، فهرست کتابخانه مجلس شورای ملی، تهیه چاپ مجدد با اصلاح و تکمیل و تحقیق از عبدالحسین حائری، ج ۳، ص ۵۳۹-۵۴۰ و ۶۱۵-۶۲۱، چاپ دوم).

اطلاع گلچین معانی از اینکه خیرالبیان را فاروقی تصحیح و آماده چاپ می‌کند سودی نبخشید، زیرا آن کار به مرحله عمل نرسید. تنها بخشی را که به صورت چاپ شده در اختیار داریم،

۱۴. میر نظام‌الدین علیشیر نوائی، تذکره المجالس النخاس، به سعی و اهتمام علی اصغر حکمت، ص ۱۰، ۲۴، ۲۶ و ۲۰۰-۲۰۱ (منوچهری، تهران، ۱۳۶۳). به جز این دو منبع اصیل درباره خواجه اوحد مستوفی رک: مولوی محمد مظفر حسین صبا، تذکره روز روشن، به تصحیح و تحشیه محمد حسین رکن زاده آدمیت، ص ۹۱ (کتابخانه رازی، طهران، ۱۳۴۳)؛ سعید نفیسی، تاریخ نظم و نثر در ایران و در زبان فارسی، ج ۱، ص ۳۰۳-۳۰۴ (فسروسی، چاپ دوم، ۱۳۶۳)؛ ع خیامپور، فرهنگ سخنوران، ج ۱، ص ۱۰۸ (طیله، زمستان ۱۳۶۸) و منابع دیگری که معرفی کرده است. همچنین رک: اوحدی بلیانی، عرفات العاشقین، نسخه کتابخانه ملک شماره ۵۳۲۴، ص: ۱۳۷-۱۳۸، که تماماً اطلاعات دولتشاه و علیشیر است که بلیانی به انشای خود تحریر کرده است.

۱۵. ع. منزوی، فهرست کتابخانه اهدایی آقای سید محمد مشکوة به کتابخانه دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۱۶۹-۱۷۲ (دانشگاه تهران، ۱۳۳۲). طبق فهرست حاضر، گویا پادداشت دیگری از اوحد مستوفی با تاریخ ۸۳۴ ق در برگ اول نسخه وجود دارد. تصویر پادداشت برگ پایانی نسخه در فهرست دانشگاه گراور شده است.

دولتشاه، امیر علیشیر نیز ثبت و در خلال کتابش از او در موارد دیگری نیز به تعظیم یاد کرده و آورده که «به صحبت آن بزرگوار می‌رسید و الثفات بسیار داشت». ۱۴ دولتشاه سال وفات او را ۸۶۸ ق در ۸۱ سالگی ثبت کرده است. او ضمن اشاره به اینکه خواجه تأهل اختیار نکرد و از وی فرزندی نماند، درباره ماترکش می‌نویسد: «و به جز ذکر خیر و کتابی چند یادگاری و میراثی نگذاشت». از آنجا که وارث معنوی اوحد مستوفی - که از دانشمندان و گویا خویشاوندان وی بود - جلسات درس منزل خواجه را پس از وی ادامه داد، به نظر می‌رسد پس از درگذشت وی هزار جلد کتاب نفیس کتابخانه نامبرده تا مدتی از پراکندگی مصون مانده باشند. اما دیر یا زود پراکندگی باید گریبان آن گنجینه را گرفته و آنها را به مجموعه‌های دیگر منتقل کرده باشد و چه بسا در این نقل و انتقال بسیاری از آنها نابود شده باشد.

به هر روی، پس از حدود شش قرن از آن زمان در بررسی فهراس کتاب‌های خطی به نسخه‌ای از آن گنجینه برخورد کردم که ثبت آن را بی‌فایده ندانستم. نسخه مزبور که به شماره ۲۷۱ در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران نگهداری می‌شود، در واقع جزء کتب استاد سید محمد مشکوة بوده که به کتابخانه دانشگاه تهران اهدا و منتقل شده است. این دستنویس نسخه‌ای است از کتاب «کشف الوجوه الغر لمعانی نظم الدر» اثر عزالدین محمود کاشانی که شرح تأییه ابن فارض مصری به شمار می‌آید. کتابت این نسخه کهن و نفیس به خط نسخ «عبدالقادر بن عمر بن محمد» در پنجشنبه دهم جمادی الاخری سال ۷۱۵ ق پایان یافته است. در همان برگ پایانی که رقم کاتب را در خود دارد، دو نفر از مالکان نسخه در سال‌های بعد پادداشت‌هایی نوشته‌اند که یکی محمد شفیق بن محمد مقیم است با پادداشتی به سال ۱۱۱۷ ق، حاکی از اینکه کتاب را مطالعه و اعراب گذاری کرده و تاکنون نسخه دیگری از آن نیافته است. نفر دیگر که مورد نظر این نوشته است، «اوحد بن اسعد بن بهرام المستوفی» است که در سال ۸۳۵ ق آن را مطالعه، مقابله و تصحیح نموده است؛ او می‌نویسد:

«فاز بقراءة هذا الشرح الشريف و مطالعه و تصحیحه و مقابله العبد الواثق بمواهب الله الوفی، اوحد بن اسعد بن بهرام المستوفی، اصالح الله باله. و كان الفراغ منها یوم الاثنین، الثانی والعشرین من ذی القعدة الحرام لسنة خمس و ثلثین وثمانمائة هجرية والحمد لله على هذه النعم السنية».

۱۵. از فواید این پادداشت یکی هم ثبت دقیق نام اوحد مستوفی و آگاهی از نام پدر و جد اوست که گویا جای دیگری نیامده است. گفتنی است شاید نسخه‌های دیگری از این گنجینه در کتابخانه‌های خطی موجود باشد، به امید بررسی بیشتر.

کتاب و کتب پژوهشی، پیر گدک (۳۷)

قسمتی از تذکره خیرالبیان در شرح احوال و آثار علما و شعرا و عصر صفوی است که آقای عارف نوشاهی به شکل مقاله در مجله معارف (دوره ۱۴، ش ۲، پیاپی ۴۱، ص ۳۲-۶۹) تجدید چاپ شده در مقالات عارف، بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار، ج ۲، ص ۱۳۶-۱۸۰، تهران، ۱۳۸۶) منتشر کرد.

بنابر اطلاع مستقیم، آقای مجتبی فراهانی برزآبادی با تهیه هر دو نسخه کتابخانه بریتانیا و با در دست داشتن نسخه مجلس این تذکره را تصحیح کرده در حال چاپ آن هستند. خبری بسیار خوش است. به دیگر نسخه های اثر، هم گلچین معانی در تاریخ تذکره ها و هم استاد احمد منزوی در فهرستواره اشاره کرده اند. اما کامل ترین لیست را در مقدمه عارف نوشاهی بر بخش چاپ شده آن می یابیم. از آنجا که در مقاله ای از استاد افشار به نسخه ای دیگر در ایران برخوردیم، این یادداشت را ترتیب دادم.

نسخه مورد بحث جزو نسخه های سیدمحمد جزائری کتاب باز و محقق معاصر بود. از وی نسخه های بسیاری در کتابخانه های مختلف ایران موجود است که خود پس از مطالعه آنها را به فروش می رساند. همچنین تعدادی از نسخه های وی امروز در مرکز احیاء میراث اسلامی در قم است که هنوز فهرست نشده است. تعدادی از آنها نیز اینک در دانشگاه اهواز است که در مقاله استاد افشار بدان ها پرداخته شده است. نسخه خیرالبیان در زمره این مجموعه است که اینک در دانشگاه مذکور نگهداری می شود. مقاله استاد افشار و شماره صفحه ای که از خیرالبیان نامی برده شده چنین است: ایرج افشار، «فهرست اجمالی چهل مجموعه»، میراث اسلامی ایران، به کوشش رسول جمعریان، کتابخانه آیه الله العظمی مرعشی نجفی، قم، دفتر ۵، ص ۵۸۹، چاپ اول، ۱۳۷۶ (تجدید چاپ شده در فرهنگ ایران زمین، ج ۳۰).

۲۴. ریاض الابرار اثری از عصر علیشیر نوائی (۴)

در فهرست کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی (ج ۱۳، ص ۵۸-۵۹) نسخه ای به نام «ریاض الابرار» معرفی شده که با جستجوهای نخستین آن را منحصر به فرد یافتیم. پس با مراجعه به کتابخانه، اصل نسخه را زیارت کردم. نسخه ای است به شماره ۴۸۷۵ در قطع رحلی دارای ۱۷۰ برگ، نوشته شده به خط نستعلیق با عنوان فرمز، طلایی و لاجورد که صفحات آن نیز به طلا، فرمز و آبی مجدول است؛ سرلوحی مذهب و مرصع در ابتدا و رقیمی تزیین شده با نقش گل و بوته در انتها دارد که البته آسیب دیده است؛ در سرلوح ابتدای کتاب نام آن چنین نوشته شده است: «هذا کتاب ریاض الابرار».

پس از بررسی ای کوتاه و با آگاهی از اینکه تعداد کتاب هایی که از عصر علیشیر نوائی (عصر تیموری) در حوزه تاریخ به

دست ما رسیده، چندان زیاد نیست و نیز اینکه متداول ترین کتاب که این ویژگی ها را داشته باشد (تاریخ باشد و از عصر نوائی) روضة الصفاست، در صدد مقایسه نسخه با کتاب مزبور برآمدم. دقایقی طول کشید تا با تطبیق نسخه با روضة الصفا چاپی حدسم تأیید شد. نسخه ای بود هنری و آراسته از روضة الصفا میرخواند مطابق با دو مجلد اول چاپ آقای کیانفر (محمد بن خواند شاه بن محمود «میرخواند»، تاریخ روضة الصفا فی سیره الانبیاء و الملوك والخلفاء، به تصحیح و تحشیه جمشید کیانفر، ج ۱، بخش اول و دوم، چاپ اول، اساطیر، ۱۳۸۰). بین برگ اول و برگ دوم نسخه افتادگی یا جابه جایی است، به این ترتیب که برگ اول مطابقت دارد با صفحات ۱-۳ (سطر ۶) از جلد اول، بخش اول. برگ های بعدی نیز به دلیل آشفتگی انقطاع دارد، ولی از ابتدای سرگذشت آدم صفی را داراست تا برسد به پایان نسخه که مطابق است با ص ۹۵۴ از جلد اول بخش دوم چاپی (... و خلد الزمان [کذا] المجد والعلی بدوام ایامه و اوانه). رقم کتاب هم که پس از آن آمده چنین است: «رحم الله عبدا... [آسیب دیده و وصالی شده] این دعا را از همه خلق جهان آمین باد. رجا واثق و وثوق صادق که مستعدان مجلس اعلی زادها لله بملاله مضمون الانسان مرقبا [کذا] من السهر والانسین را منظور داشته، اگر سهوی درین کلمات پریشان یابند در اصلاح آن کوشیده، خط کآن لم یکن بران کشند و ذیل عفو و دامن تجاوز بدان پوشند و... [با مهر خوردن و فرسایش از بین رفته است]».

۲۵. دو نسخه قرن نهمی از آثار احمد جام

نسخه های کهنه آثار شیخ احمد جام، صوفی معروف خراسانی کمیاب است و یک دلیل عمده آن به نظر استاد شفیمی کدکنی نابودی عمدی آن نسخه های کهنه به دست نوادگان و مریدان شیخ است در قرون بعدی، آن هم به دلیل چیزی که بدان «نقش ایدئولوژیک» در جریان نسخه پردازی در تصوف خراسان از عصر صفوی به بعد اطلاق کرده اند (به امید انتشار کتاب ایشان از سری «پیران خراسان» درباره شیخ احمد جام که قرار است انتشارات سخن آن را منتشر کند). با این وصف، هر نسخه کهنی که از آثار شیخ به دست آید ارزشمند است، جدای از اینکه نسخه های آثار وی در کل پر شمار نیست. اخیراً به دو نسخه سده نهمی از این دست برخورد کرده ام که معرفی اجمالی ای از آنها عرضه می شود:

الف) نسخه ای از «انس الثابین» در کتابخانه مدرسه مظهر العلوم در بنارس هند: این اثر همان است که به اهتمام مرحوم دکتر علی فاضل تصحیح و منتشر شد. اخیراً در فهرستی که مجمع ذخائر اسلامی برای کتابخانه مدرسه مظهر العلوم تدوین

الراجی رحمة الله الهادی احمد ابن خسرو ابن افریدون ... فی
اواخر شهر ربیع الاخر لسنة ثلاث وسبعین وثمانمائة . اللهم
اغفر لی ولوالدیه ولجميع المؤمنین والمؤمنات برحمتک یا
ارحم الراحمین .

خدایا بیامرز آن بنده را

که گوید دهایی نویسنده را ۱۱ .

۲۶. نکاتی الزوده بر مقاله «اشعار فارسی در جنگ خط قطب شیرازی»

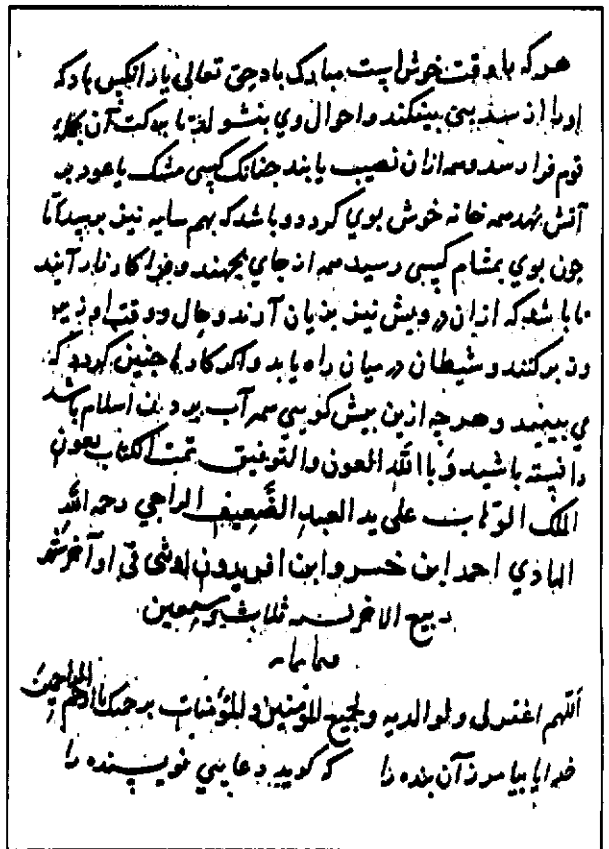
این چند مورد به پیشنهاد دوستی فاضل - که از یادداشت
مرحمتی خود ایشان در این قسمت استفاده شده - قلمی شد .
یادداشتی در سال ۱۳۸۴ ش در دفتر دوم نسخه پژوهی منتشر شد
به این مشخصات : «اشعار فارسی در جنگ خط قطب شیرازی
(نسخه ای بازمانده از کتابخانه رشیدی تبریز)» ، جواد بشری ،
نسخه پژوهی ، به کوشش ابوالفضل حافظیان ، کتابخانه موزه و
مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی ، تهران ، پاییز ۱۳۸۴ ش ،
دفتر ۲ ، ص ۵۲۵-۵۳۴ .

این یادداشت با آنکه حاوی برخی پیگیری ها نسبت به مآخذ
تعدادی از ابیات نقل شده بود ، اما به نظر خیرگان شعرشناسی
بیشتر ماده خام بود و پس . یکی از اهداف ترتیب دادن آن هم به
جز نقل اشعاری از سرایندهگان قدیم توجه دادن به دستنویسی
بسیار کهن به خط علامه قطب الدین شیرازی بود که زمانی در
کتابخانه وقفی خواجه رشیدالدین فضل الله بر مجموعه «ربیع
رشیدی» قرار داشته است . چیزی که با وجود تأکید بر آن ،
تاکنون گویا از سوی پژوهشگرانی که این نسخه را استفاده
کرده اند ، مسکوت مانده است . خوشبختانه قسمت «تاریخ
مغول» این مجموعه (که با تسامح آن را جنگ نامیدم ، ولی باید
فقط همان قسمت متفرقات آن را جنگ تلقی کنیم و کل آن را
مجموعه بدانیم) را استاد ایرج افشار تصحیح کرده اند که قرار
است کتابخانه بزرگ آیه الله العظمی مرعشی (ره) (که صاحب
اصل نسخه است) آن را نشر دهد . همچنین پیش از این جناب
عنایت الله مجیدی در کتاب خود درباره «میمون دژ» از این
مجموعه نقل مطلب فرموده اند . کل آن را هم قرار است کتابخانه
بزرگ مرعشی به صورت چاپ همگی (فاکسیمیله) با دو مقدمه
فارسی و آلمانی منتشر نماید . اخیراً هم مقاله ای از خانم
اشمیتکه و آقای پورجوادی (نویسندگان مقدمه های فارسی و
آلمانی) درباره این جنگ دیدم که به زبان انگلیسی نوشته و در
۱۶ . اندکی پس از خریداری ، این نسخه را جناب آقای دکتر مرعشی در مقاله
زیر معرفی کردند : سید محمود مرعشی نجفی ، «نسخه های نویافته» ،
میراث مشهد ، ص ۱۲ ، ش ۱ و ۲ (پیاپی ۴۳ و ۴۴) ، بهار و تابستان
۱۳۸۵ ، ص ۱۶۷ . شناسایی نام این کتاب نیز بعدها از سوی خود ایشان
صورت گرفت .

و چاپ کرده نسخه ای بدون تاریخ از این اثر معرفی و تصویر یک
برگ آن برای نمونه عرضه شده است . مشخصات فهرست
مزبور و شماره صفحه ای که کتاب احمد جام در آن معرفی شده
است بدین ترتیب است :

- فهرست نسخه های خطی کتابخانه مدرسه مظهر العلوم
(بنارس - هند) ، سید صادق حسینی اشکوری ، مجمع ذخائر
اسلامی ، قم ، چاپ اول ، ۱۳۸۶ : ۳۶-۳۷ (گویا تصویر کامل
نسخه در مجمع ذخائر موجود باشد) .

ب) دیگری نسخه ای است از «مفتاح النجاة» که آن را نیز
دکتر علی فاضل منتشر نمود ، از روی نسخه هایی که یکی از آنها



به حدود سده هفتم تعلق داشت . نسخه نویافته کنونی در
کتابخانه بزرگ آیه الله العظمی مرعشی (ره) به شماره ۱۳۳۸۹
نگهداری می شود و از خریده های تازه کتابخانه است .^{۱۶} تاریخ
آن چنان که از رقم کاتب برمی آید ، سده نهم و دقیقاً ۸۷۳ ق
است . کاتب این نسخه احمد بن خسرو بن افریدون ... (که
نسبت آن را ثنواستم بخوانم . عکس آن خواهد آمد تا خوانندگان
نظر دهند) نام دارد و به جز این ، روزنامه ابومعشر بلخی را هم
پس از مفتاح النجاة کتابت کرده است . برای مزید فایده رقم وی
هنیاً می آید :

«تمت الكتاب بعون الملك الوهاب علی يد العبد الضعیف

مجله Iranica چاپ کرده بودند. به هر حال با امید به اینکه در مقدمه ایشان بر چاپ عکسی و نیز مقدمه استاد افشار بر تصحیح بخش تاریخ مغول از تعلق کتاب به کتابخانه رشیدی (که مهرهای آن را در نسخه اصل به شکل کمرنگ و تقریباً محو شده یافتیم و حدس می‌زنم در عکس آن واضح نباشد) سخنی آمده باشد، نکاتی را راجع به مقاله پیش گفته می‌آورم:

اول: رباعی صفحه ۵۳۳ با عنوان «ناصر خسرو» که البته در دیوان او نیامده است در صفحه ۱۱۴۷ دیوان سنایی (چاپ مدرس رضوی) دیده می‌شود (یادداشت آقای پژمان فیروزبخش). ضمن اینکه کلمه سوم مصرع اول (بحرب) را که من نتوانسته بودم بخوانم و درباره اش توضیح داده بودم «در اصل، بدون نقطه در زیر حروف است و چنین به نظر می‌رسد که باء دوم یک دندانه دارد... دو نقطه سرگردان هم در زیر «ر» قرار دارد»، جناب آقای میرافضلی به درستی قرائت کردند: بحیرت (به حیرت).

دوم: شعر «تشریف شریف روح پرور» در صفحه ۵۳۲، در سوانح الافکار رشیدی، چاپ دانش پژوه (انتشارات کتابخانه مرکزی)، صفحه ۵۶ هم آمده است (یادداشت آقای فیروزبخش).

سوم: درباره اشعار «تاج الدین در حق فردوسی» و جواب وی - که در صفحات ۵۳۱ و ۵۳۲ آمده و فهم معنای ماحصلی از آن احتمالاً به دلیل تصحیفاتی که در ضبط کلمات رخ داده، مشکل است - باید گفت این تاج الدین احتمالاً همان «تاج الدین سمرقندی» باشد که اوحدی بلیانی در عرفات العاشقین (نسخه کتابخانه ملک، ص ۲۲۹) وی را معاصر رضی نیشابوری (۵۹۸ ق) دانسته و همین اشعار را با اختلاف در ضبط واژگان می‌آورد. ولی نامی که در مجموعه قطب شیرازی صراحتاً «فردوسی» (با دو نقطه زیر یا) ضبط شده، در عرفات همانند جنگ اسکندر میرزا تیموری (۸۱۳ و ۸۱۴ ق) «فردوس» است. در عرفات پس از بیان جملاتی ستایش آمیز در وصف تاج الدین سمرقندی و اینکه وی «با رضی الدین نیشابوری معاصر و مصاحب آمده و مکاتبات و مراسلات مابین ایشان واقع است، کمال مصادقت و موافقت نسبت به هم داشته مدح هم گفته اند» اشعاری از وی آمده است. نخستین شعر وی در عرفات در واقع قطعه ای است در مدح رضی نیشابوری با سرآغاز:

آسمان اختر دانش رضی الدین ترا

هست کمتر ذره ای، خور پیش خورشید ضمیر ۱۷

و شعر دیگر وی در عرفات که مورد بحث ماست چنین است: «و هم از معجزات طبع بلند و فطرت عالی فکرت اوست

که در حق فردوس خاتون گفته:

دران سنگلاخی که از بس نهیب

فرشته چو طاوس پر می نهاد

غلامان مخدوم فردوس را

زاسبی که سم بر قمر می نهاد

به هر نیم فرسنگ صدره فزون

فرو می گرفتند [و] بر می نهاد»

با استناد به عرفات و جنگ اسکندر میرزا - که در آنجا «فردوس» ضبط شده و نیز ضبط این نام در بیت دوم که همان «فردوس» است، پس دلیلی ندارد بپهوده به دنبال حکایتی از فردوسی طوسی درباره این قطعه بگردیم. افزون بر اینکه زمان زندگی تاج الدین را هم که قرن ششم است، بر اساس عرفات دانستیم. بدیهی است در این یادداشت هفتم بیشتر نفی ارتباط قضیه با فردوسی است، از این رو درباره خود تاج الدین و مقام وی - که گویا از رجال صاحب مقام سمرقند است و می‌توان بر اساس اسناد مذکور در بالا راجع به او بیشتر سخن گفت - مطلبی نیامد.^{۱۸}

۲۷. نمونه خط ظهیر الدین نفرشی، شاعر سده یازدهم

این یادداشت حاوی نمونه خط یکی از شاعران و علمای نفرشی سده یازدهم است. وی فرزند ملامراد بن علی خان نفرشی است. پدر وی از علمای شیعی عصر صفوی و صاحب اجازه از شیخ بهائی است^{۱۹} که تالیفاتی برای وی بر شمرده اند. از جمله معروف ترین و پرنسخه ترین آنها «التعلیقه السجادیة»، حاشیه و شرحی مختصر بر من لایحضره الفقیه شیخ صدوق، پایان یافته در ۱۰۴۴ ق است.^{۲۰} شرح

۱۷. این ابیات در دیوان چاپی رضی نیشابوری - که تصحیحی ناقص و بدکیفیت است - بدون اشاره به اینکه ابیات از رضی نیست، ذکر شده به این مشخصات: دیوان رضی الدین نیشابوری، تصحیح و توضیح ابوالفضل وزیرزاد، ص ۱۴۷-۱۴۸ (چاپ اول، محقق، مشهد، ۱۳۸۲). رضی نیشابوری هم در مدیح این تاج الدین البته ابیاتی دارد که در دیوان چاپی (ص ۱۴۶-۱۴۷) آمده است.

۱۸. بحثی دیگر هم در کنار این قابل پیگیری است و آن بررسی ابیات منسوب به فردوسی است. موردی را که اخیراً یافته شد (یافته آقای پژمان فیروزبخش) یاد می‌کنم، رک: بیاض تاج الدین احمد وزیر (چاپ عکس اصفهان)، ص ۶۳۵-۶۳۶.

۱۹. سیداحمد حسینی، تراجم الرجال، ج ۲، ص ۸۱۳، (چاپ دو جلدی).

۲۰. برای آگاهی از نسخه های بسیار آن رک: علی صدرایی خویی، فهرستگان نسخه های خطی حدیث و علوم حدیث شیعه، (ج ۳، ص ۱۸۸-۱۹۴، سازمان چاپ و نشر دارالحدیث، قم، ۱۳۸۱).

ظهور آئین علی ضعیف یوم البیت السادس والعشرون من
ذی الحجة الف وثلث و تسعون طایفاً
و الحجة ای لا اهل
و باطناً و ظاهراً

بسم الله الرحمن الرحیم
لما كان في ذلك طريق من طريقه كتاب من كتابه
عليه المؤلف رضي الله تعالى عنه شقلا على شرح طبعه
عند الحاجة الى الاستعلام بحيث لم يبق فيها بطلان
تقديم طريق طريق و آخره بتفاناً في معنى اليرطريق
على جميع المردود و طناً على كمال واحد من من
تعب المؤلف رضي الله تعالى عنه في وضع تلك الاشارة
عليه في ترتيبه رحمة الله تعالى لسبيل وجدها طريق
طريق عند الحاجة فاعلا باحتيا باسم المشايخ الذين
روى عنهم و ما يبا احتيا كبا و ما احتيا رحمة الله
ابان بن علقم ابان بن علقم ابان بن علقم
ابراهيم بن ابي الجواد ابراهيم بن ابي الجواد ابراهيم بن ابي الجواد
ابراهيم بن ابي الجواد ابراهيم بن ابي الجواد ابراهيم بن ابي الجواد
ابراهيم بن ابي الجواد ابراهيم بن ابي الجواد ابراهيم بن ابي الجواد
ابراهيم بن ابي الجواد ابراهيم بن ابي الجواد ابراهيم بن ابي الجواد
ابراهيم بن ابي الجواد ابراهيم بن ابي الجواد ابراهيم بن ابي الجواد

سعداً خلفاً روى عن ابي بصير قال الشيخ وهو صحيح الحديث
وقال الكشي عن حمد ويران سعداً لا يكاتب سعداً خلفاً
وسعد بن طريق واحد وكان تاروسياً وقد حل في
عبادة الله عليه السلام وقال النجاشي انه يورث ويكره
عن ابي بصير روى عن النجاشي والقاسم ورفق عليهما السلام
قد رقت بوم الله تبارك وتعالى وبتقدس وبتعلم التفسير
الشجاعة الملقب على كتاب من كتابه في تفسيره تاليف
الشيخ الفقيه التيمي علاء الدين بن محمد بن محمد بن محمد بن
الاسلام وبتقدمي الامام الفقيه من اهل البيت في طبعه
ابن جعفر محمد بن علي بن الحسين بن موسى بن ابي
القاسم رضي الله تعالى عنه واهلها برواجح في
اعلى مليون اكرامه في العصرين ليعرف الاثرين السابقين
من شهر ربيع الاول مولد النبي صلى الله عليه واله من
ظهور سنة الف واربعمائة واربعمائة واربعمائة
احقرها والله مزين علفان التفرشي اهل الله جل
شافيتها وها وبتد خياستها سعداً خلفاً سيد
الانبياء واله الاطهار الانبياء والائمة الطاهرة بيت الملوك
وقد رقت منه نسخة الفقه طبعاً من اهل البيت
في يوم الجمعة من اول الحجة من شهر ربيع الثاني من
السنة المذكورة وامتد الله نبي الملوك وقد نقلنا
من خط من خلفها من خطه تعالى في روى ابنه اقل الهدايا
ابن سلام التفرشي حسب الله تعالى عليه فالتاريخ

اخبار كه اكنون سراخ آن را در كتابخانه آستان قدس رضوي بايد
گرفت ؛ و نسخه شماره ۲۰۰۰ آستان قدس رضوي معرفي شده
در فهرست آنجا، ج ۵، ص ۵۱.
عجالتاً به نسخه مركز احيا دسترسي داشتيم و آن را ديديم .
تصوير دو برگي را كه حاوي رقم كاتب (ظهير الدين تفرشي)
است به همراه متن رقم مي آورم تا نمونه اي باشد از خط شاعر و
دانشمندی از بلاد مركز ايران در عصر صفوي . جمله پاياني
مؤلف و رقم كاتب چنين است :

او قد تم نقلها من خط مؤلفها رحمه الله تعالى على يدي ابنه
اقل البراهي ابن ملامراد التفرشي حسب الله تعالى عليه شايب الرحمة
ظهير الدين [كذا]، على ضحوة يوم السبت السادس والعشرين من
ذیحجة الحرام، حجة الف وثلث وتسعين حامداً مصلياً و
الحمد لله اولاً و آخراً و باطناً و ظاهراً (تصوير نسخه ديده شود).

۲۱. محمد علی بن ابی طالب حزين لامهجي، تذكرة المعاصرين، مقدمه
تصحیح و تعليقات معصومه سالک، ص ۱۱۸-۱۱۹، (چاپ اول،
سابقه - ميراث مکتوب، ۱۳۷۵). نصرآبادي نیز به احوال وی اشاره ای
دارد، رک: همان، ص ۲۴۷-۲۴۹ (تعلیقات)، فرهنگ سخنوران، ج
۲، ص .

احوال پدر را - که با ملاءصدرای شیرازی در قم مباحثه ای نیز
داشته است - تراجم نویسان شیعه عصر ضبط کرده اند . اما شرح
احوال فرزند را كه شاعری اش بر دیگر وجوه گویا غلبه داشته ،
تذکره نویسان آورده اند ، برای مثال حزین لاهیجی درباره وی
می نویسد : « او خدام ظهیر به ذکا و حدت فهم و استقامت طبع و
جامعیت به فنون علمیه خصوصاً علم حساب و هندسه و هیئت
موصوف و بین الافاضل به تبحر معروف ، طبعش محک ناقص و
کامل و نقاد رایج و کاسد ، رد و قبول او را مسلم می داشتند » و
نیز « در شمر و سخن سنجی یگانه و به فطرت بلند از نوادر
زمانه » . ۲۱ منزوی در جلد سوم فهرست نسخه های خطی
فارسی از نسخه دیوان وی خبری نمی دهد . پس یا وی دیوانی
مدون نداشته یا نسخه ای از آن باقی نمانده است .

در بررسی فهرستگان حدیث شیعه و برای بررسی نسخه های
کتاب التعلیق السجادیه مترجه شدم كه چهار نسخه آن به خط
ظهیرالدین است . این نسخه ها عبارت اند از : نسخه شماره
۳۹۵۳ دانشگاه تهران مورخ ۲۸ شعبان ۱۰۹۳ ق كه جلد دوم اثر
است ؛ نسخه مركز احيا ميراث اسلامي به شماره ۲۹۵۳ كه از
مجموعه محدث ارموی بوده و در جلد هفتم فهرست مركز نیز
معرفی شده است ؛ نسخه مدرسه نواب مشهد به شماره ۱۶۲ -

کتاب و کتاب پوزمشی ؛ پیرگدگ (۳۷)